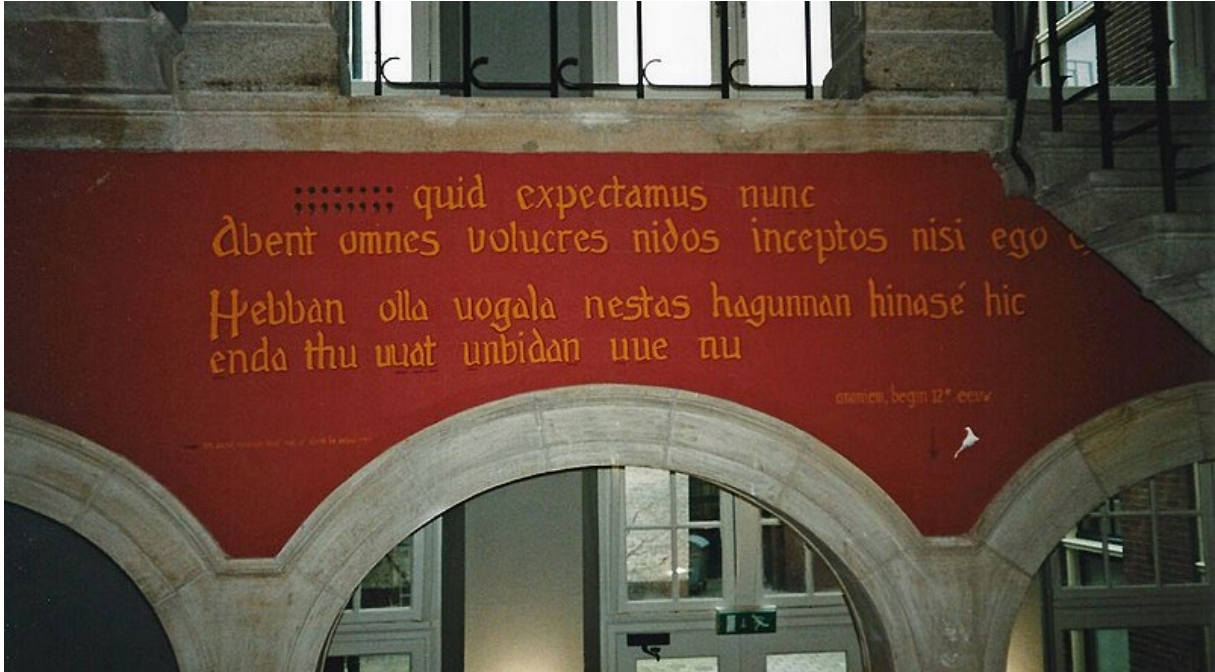

Hebban olla vogala nestas hagunnan?

- 1 Op een muur in de stad Leiden kom je het volgende zinnetje tegen.

© Biccie: https://nl.m.wikipedia.org/wiki/Bestand:Anoniem_-_Hebban_olla_vogala.jpg#filelinks

- Kan je de betekenis achterhalen?
- Probeer een moderne hertaling te maken.
- Waar zou je de zin situeren op een wereldkaart? Motiveer je antwoord.

© Aaditya Arora (Pexels)

- Laat je verbeelding even de vrije loop. Wie zou het geschreven hebben en waarom?

- 2 Lees de hoofdtekst over ‘[Hebban olla vogala](#)’ bij de Canon van Vlaanderen. Neem actief notities bij de tekst. Je kunt de tekst bijvoorbeeld samenvatten aan de hand van de topische vragen.
- Wat kom je te weten over de oorsprong van het zinnetje? Waren je gissingen juist?
 - Welke zaken verrassen je? Waarom?
 - Er wordt vaak gezegd dat ‘Hebban olla vogala’ het oudste Nederlandstalige zinnetje is. Klopt dat? Verklaar je antwoord gedetailleerd.
 - Welke vragen blijven momenteel openstaan? Wat is nu nog niet helemaal duidelijk? Vul de eerste twee kolommen van het schema aan.

Wat weet je momenteel al over het zinnetje?	Wat wil je er nog te weten komen?	Wat heb je geleerd uit de reportage?

- 3 Bekijk de reportage uit [Man over woord](#). Neem eerst notities en beantwoord vervolgens de vragen.
- Welk discussiepunt blijkt er (naast de vraag of dit het ‘oudste’ Nederlandse zinnetje is) nog te bestaan?
 - Welke standpunten komen aan bod? Welke argumenten haalt men daarvoor aan?
 - Waarover lijken beide partijen het eens te zijn? Waarover hebben ze nog discussie?
 - Vul nu de laatste kolom van het schema bovenaan in. Kan je je vraag/vragen beantwoorden?
 - Vul het identiteitsprofiel van onze auteur aan. Je mag informatie uit het filmpje combineren met je eigen verbeelding.

	Beroep	
	Geboorteplaats	
	Opleiding en loopbaan	
	Privéleven	

- 4 Lees '[De grenzen van het Nederlands](#)' bij Canon van Vlaanderen. Hoe plaatst deze tekst de discussie uit *Man over woord* in een nieuw licht? Koppel de inzichten uit het tekstje aan de voorbeelden die professor De Grauwe al gaf.
- 5 'Hebban olla vogala' is dus niet het oudste zinnetje uit onze taal. Wat is echter wel het oudste zinnetje? En waarom is het soms zo moeilijk om te bepalen of het wel echt Nederlands is? Bekijk [de video](#) en neem notities. Probeer de Cornellmethode.
- Kijk terug naar de vragen die je bij oefening 2 formuleerde. Zijn er vragen die je met deze nieuwe informatie kunt oplossen?
 - In de video geeft men een aantal kenmerken van het Oudnederlands aan de van 'Hebban olla vogala'. Kan je deze kenmerken ook illustreren aan de hand van een ander zinnetje dat je in het filmpje leerde kennen?
 - Waar of niet waar? Ondersteun je antwoord met informatie uit het filmpje.
 - Het Nederlands kent enkel geschreven fragmenten in het Latijns schrift.
 - Tijdens de vroege middeleeuwen schreef men zelden in het Nederlands.
- 6 We hebben tijdens deze lessenreeks heel wat kennis opgebouwd. Tijd om die te verwerken!
- Neem een wit blad en noteer zoveel mogelijk feiten die je tijdens deze les geleerd hebt.
 - Overloop de feiten klassikaal. Vul belangrijke zaken die jij nog niet had aan in een andere kleur.
 - Kies een van de volgende verwerkingsopdrachten:
 - Maak een tijdlijn van het Oudnederlands. Plaats daar de belangrijkste ontwikkelingen en gebeurtenissen uit de lessenreeks op.
 - Lees de informatie op <https://hetklokhuis.nl/algemeen/168/hebban-olla-vogala>. Schrijf vervolgens een kritische mail aan Het Klokhuis waarin je gebruikmaakt van de informatie uit deze lessenreeks.
-

Handleiding – Hebban olla vogala nestas hagunnan?

Minimumdoelen

- 02.01 De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten.
- 02.09 De leerlingen zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking.
- 02.14 De leerlingen verwoorden de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten.
- 02.01.01 De leerlingen lichten gelijkenissen en verschillen tussen talen toe om hun inzicht in taalfamilies te vergroten.

Omschrijving

Waar komt het zinnetje ‘Hebban olla vogala’ vandaan? De leerlingen ontdekken het via verschillende luisterfragmenten en de Canon van Vlaanderen. Ze moeten daarbij hun kennis over de middeleeuwse taalsituatie en handschriften continu aanscherpen.

Voorkennis

Deze lessenreeks vereist geen specifieke voorkennis. De verschillende fragmenten bieden echter wel veel aanknopingspunten om uit te wijden naar taalverwantschap of toponiemen. In dat opzicht is deze les ideaal als instap of synthese bij een ruimer thema, al kan je de les ook probleemloos zelfstandig inzetten.

Wenken en modelantwoorden

- 1** We laten de leerlingen zonder voorkennis in het zinnetje duiken.
 - a. De bedoeling is vooral dat ze leren om grondig te lezen. Misschien is het interessant om – wanneer de leerlingen al bezig zijn – de woordraadstrategieën even op te frissen. Context of verwantschap met woorden in andere talen kan hen hier misschien op weg helpen.

Je hoeft de leerlingen er niet meteen op te wijzen dat de zin zowel in het Latijn als in ‘een andere taal’ gegeven is. Laat hen eerst zelf grondig analyseren. Afhankelijk van hun voorkennis, kan je de leerlingen na een tijdje wat sturing geven.
 - b. Hier mag je aangeven dat we vooral in de onderste zin geïnteresseerd zijn, maar dat je erboven de Latijnse vertaling vindt.

Modelantwoord: Alle vogels zijn aan hun nesten begonnen, behalve ik en jij. Waar wachten we nog op?
 - c. Pols even of de leerlingen al aanvoelen dat de zin eigenlijk Oudnederlands is.
 - d. Stimuleer hier vooral de verbeelding van je leerlingen. Vraag dat ze de situatie zo concreet mogelijk maken. Wellicht zullen ze doorhebben dat het een soort liefdesversje is, maar waarom zou de auteur opeens over nestjes beginnen? Waarom zou hij zo’n (wanhopige) kreet slaken?
- 2** De leerlingen verkennen de achtergrond van het zinnetje via de Canon van Vlaanderen. Ze moeten op dit ogenblik enkel de hoofdtekst lezen (dus niet de focuspunten). Laat de leerlingen de tekst samenvatten aan de hand van de topische vragen.
 - a. Laat de leerlingen de belangrijkste elementen uit de tekst navertellen aan de hand van hun schema. Bespreek of de informatie overeenkomt met jullie gissingen.

Wat?	Krabbels, oudste verzen in het Nederlands Mogelijks afkomstig uit een liefdesliedje
Wie?	Monnik, <i>waarschijnlijk</i> afkomstig uit het westen van het graafschap Vlaanderen
Waar?	Laatste bladzijde van een handschrift met Oudengelse preken Klooster in het Engelse Kent
Wanneer?	Einde van de 11 ^{de} eeuw
Waarom?	Om zijn pen (een nieuwe ganzenveer) te testen.

- b. Waarschijnlijk zal het de leerlingen vooral verbazen dat het (Nederlandse) zinnetje in Engeland gevonden is. Vertel nog niet hoe dat komt, maar laat hen opnieuw speculeren. Misschien is het toch geen Nederlands? Misschien is het boek vanuit Vlaanderen/Nederland naar Engeland gebracht of gaat het om een Vlaming/Nederlander die in Engeland woonde?
- c. Nee, het is niet het oudste Nederlandstalige zinnetje. Het is echter wel het oudste literaire zinnetje in het Nederlands.
- d. Als voorbereiding op de volgende oefening laat je de leerlingen hun voorlopige kennis samenvatten in de eerste kolom. In de tweede kunnen ze de openstaande vraag/vragen formuleren (wellicht hoe een Nederlands zinnetje in Engeland belandde, de vraag of het wel effectief over Nederlands gaat of wat nu precies de reden was waarom de monnik dit neerpemde).

3 Speel de reportage tot 9:33. Laat de leerlingen notities nemen. Na het fragment is het goed om samen met de leerlingen te reflecteren over de manier waarop ze hun notities structureerden. In het filmpje zagen we immers twee hypothesen (met op het einde een soort synthese van De Grauwe als hij reflecteert op Kwakkels inzichten). In het ideale geval geven de leerlingen dat ook weer in hun notities: twee theorieën die elk met een aantal argumenten onderbouwd kunnen worden. Bij 'differentiatie' vind je eventueel schema's die minder sterke leerlingen kunnen aanvullen.

- a. Gaat het hier wel effectief om een Nederlandstalig zinnetje? De Grauwe meent immers dat het wel eens om Oudkents zou kunnen gaan.
- b. Je zou de informatie als volgt kunnen samenvatten.

De zin is Oudkents (De Grauwe, taalkunde)	De zin is Oudnederlands (Kwakkel, paleografie)
De zin is gevonden in Rochester + alle woordvormen komen ook voor in het Oudkents. <ul style="list-style-type: none"> - <i>Hebban</i>: in het Oudkents zou dit geen indicatief maar conjunctief zijn (Hoewel alle vogels ...) - <i>Vogala</i>: de vo- komt ook voor in oudere Kentse teksten, bijvoorbeeld als jachtvogel of kip. - <i>Nestas</i>: afgezwakte vorm wordt <i>nests</i> 	Het handschrift wijst op een auteur die van het continent afkomstig was. <ul style="list-style-type: none"> - Engels handschrift: ruimer, met mooie rondingen - Continentaal: nauwer, met meer afplatingen <p>Je kan dit verklaren via de <i>battle of Hastings</i>: veel Normandiërs kwamen naar Engeland.</p> <ul style="list-style-type: none"> - De abt was een Normandiër - In Bec kwamen leerlingen uit heel Europa studeren. 22 gingen mee naar Rochester.
MAAR: moeten taal en handschrift samenvallen? → Continentale monnik die Kents wilde schrijven	

→ Het is belangrijk om te controleren of de leerlingen goed begrijpen wat 'paleografie' inhoudt.

- c. Beiden zijn het erover eens dat het handschrift continentaal is en dat de auteur dus van het vasteland kwam (en niet uit Engeland zelf). De vraag is echter of het handschrift de taal moet bepalen. Moet iemand die op het continent leerde schrijven ook de intentie gehad hebben om in een continentale taal te schrijven? Of kan het dat hij daar al zo lang woonde, dat hij eigenlijk actiever het Kents gebruikte?
- d. Laat de leerlingen nagaan of ze een antwoord konden formuleren op hun vraag.
- e. Als extra verwerkingsoefening kan je de leerlingen ook het identiteitsprofiel van de auteur laten aanvullen. Op die manier moeten ze de informatie uit het luisterfragment verder structureren en denken ze ook na over vragen die nog openstaan. De leerlingen mogen daarom feiten uit het filmpje combineren met hypothesen. Bespreek naderhand wel grondig de uitkomsten.

	Beroep	Monnik
	Geboorteplaats	Wellicht het westen van Vlaanderen (al zijn we dat niet zeker)
	Opleiding en loopbaan	Opleiding: Bec Werkt bij: Abdij van Rochester
	Privéleven	<i>Hier is er ruimte voor de leerlingen om te speculeren over zijn motieven met het versje.</i>

© anaterate (Pixabay)

- 4** Tijdens de middeleeuwen waren de overeenkomsten tussen het West-Vlaams en het Kents (die allebei langs de kust lagen) erg groot. Pas na de middeleeuwen ontstonden het Nederlands en Engels als echt aparte standaardtalen. Daarom is het moeilijk om te bepalen of ‘Hebban olla vogala’ West-Vlaams of Kents (of een mengvorm) is. De professor toonde aan dat een aantal vormen perfect Oudkents kunnen zijn (ook al lijken ze heel erg veel op Oudnederlands).
- ‘Hebban’ bestond als vorm ook in het Oudkents (maar dan als conjunctief in plaats van indicatief)
 - ‘Vogala’: deze vorm zien we in oudere Kentse teksten terugkomen als woord voor jachtvogel, kip ...
 - ‘Nestas’: nests

Wenk: Je komt hier dus tot het inzicht dat Oudengels en Oudnederlands nauw met elkaar verbonden zijn. Dit kan een opstapje vormen naar taalverwantschap in het algemeen of het Germaans in het bijzonder.

- 5** Bekijk samen de video en laat de leerlingen notities nemen. Indien de leerlingen nog niet met de Cornellmethode vertrouwd zijn, doe je er goed aan deze eerst uitgebreid toe te lichten. Het kan een goed idee zijn om de methode eerst zelf te modelleren. Dat kan je bijvoorbeeld doen aan de hand van [deze video](#). Maak een Cornellschema op het bord en toon hoe je in het rechter vlak notities neemt en links de grote structuuronderdelen noteert.

Als vorm van differentiatie kan je minder sterke leerlingen reeds een Cornellschema (deels ingevuld) aanbieden. Je vindt bij 'differentiatie' een tweetal versies.

- a. Persoonlijke antwoorden
- b. Maltho thi afrio lito: heldere einduitgangen (maken naamvallen mogelijk), naamvalsvorm zichtbaar in 'thi' (zoals wij ook jij/jou kennen), de zinsvolgorde wijkt sterk af van onze vaste zinsvolgorde vandaag.
- c.
 - i. Niet waar: de Bergakkerinscriptie staat in runenschrift.
 - ii. Waar: vooral het Latijn domineerde. Je ziet dat men pas naar het Nederlands grijpt als vertaling tussen de regels (glossen) of als probatio penna.

Waar komt het Nederlands vandaan?	
De wortels van het Nederlands	
Oudste fragmenten van het Nederlands	<ul style="list-style-type: none"> - Bergakkerinscriptie (runeninscriptie, begin 5^e eeuw) <ul style="list-style-type: none"> o An = 1ste persoon enkelvoud (unnan = gunnen) → 'ik gun' - Oudnederlandse vertaling bij de <i>Lex Salica</i> (8ste eeuw) <ul style="list-style-type: none"> o Maltho, thi afrio lito = ik zeg: ik laat je vrij, halfvrije - Hebban olla vogala (oudste liefdesversje in het Nederlands)
Kenmerken van het Oudnederlands	<ul style="list-style-type: none"> - De eindklinkers zijn nog niet afgezwakt - Naamvallen (geven functie van het zinsdeel weer) - Geen vaste zinsvolgorde: veel variatie (aangezien men naamvallen kent) <p>NB. Geen eenheidstaal, maar veelheid aan dialecten (pas na de renaissance krijgen we een eenheidstaal)</p>

6 Als afsluiter bij deze lessenreeks stimuleer je de leerlingen om de informatie uit de verschillende bronnen te integreren. Ze doen dat aan de hand van een kleine schrijfopdracht. Deze heeft vooral als doel om het lees- en luisterbegrip te versterken. We gebruiken daarvoor [factstorming](#).

- a. Laat de leerlingen nadenken zonder dat ze hun notities mogen gebruiken. Zo dwing je hen om zoveel mogelijk informatie uit hun geheugen op te halen.
- b. Je kunt hier de methode [denken-delen-uitwisselen](#) gebruiken.
- c. Het is interessant als je leerlingen naderhand de kans geeft om hun producten in groepjes te laten uitwisselen en bespreken. Zo kunnen ze hun versies van de opdracht vergelijken, maar zien ze ook de uitkomsten van de andere opdracht.

Differentiatie

Oefening 3

De Grauwe, taalkunde:	Kwakkel, paleografie:
MAAR:	

De Grauwe, taalkunde:	Kwakkel, paleografie:
<p>De zin is gevonden in Rochester +</p> <p><i>Bijvoorbeeld:</i> <i>Hebban</i>: in het Oudkents zou dit geen indicatief maar conjunctief zijn (Hoewel alle vogels ...)</p> <ul style="list-style-type: none">- <i>Vogala</i>: -	<p>Het handschrift wijst op een auteur die van het continent afkomstig was.</p> <ul style="list-style-type: none">- Kenmerken Engels handschrift: - Kenmerken continentaal handschrift: <p>Je kan dit verklaren via de <i>battle of Hastings</i>: veel Normandiërs kwamen naar Engeland.</p>

<p>MAAR: moeten taal en samenvallen? → Misschien ...</p>	

Oefening 5

Waar komt het Nederlands vandaan?	
De wortels van het Nederlands	
Oudste fragmenten van het Nederlands	
Kenmerken van het Oudnederlands	

Waar komt het Nederlands vandaan?

	<p>Nederlands Fries Duits</p> <p>West-</p> <p>Scandinavische talen — Noord-</p> <p>Frans Italiaans</p> <p>Romaans</p> <p>Russische Tsechisch</p> <p>Slavisch</p>
Oudste fragmenten van het Nederlands	<ul style="list-style-type: none">-<ul style="list-style-type: none">o An = 1ste persoon enkelvoud (unnan = gunnen) → 'ik gun'- Oudnederlandse vertaling bij de <i>Lex Salica</i> (8ste eeuw) - Hebban olla vogala (oudste liefdesversje in het Nederlands)
	<p>NB. Geen eenheidstaal, maar veelheid aan dialecten (pas na de renaissance krijgen we een eenheidstaal)</p>